

ZÁPADNÝ BALKÁN

Európska únia vypracovala politiku na podporu postupnej integrácie krajín západného Balkánu do EÚ. Dňa 1. júla 2013 ako prvé zo siedmich krajín pristúpilo k EÚ Chorvátsko, pričom Albánsko, Bosna a Hercegovina, Čierna Hora, Severné Macedónsko a Srbsko majú štatút kandidátskej krajiny. Prístupové rokovania a kapitoly boli otvorené s Čiernou Horou a Srbskom, rokovania s Albánskom a Severným Macedónskom sa začali v júli 2022 a s Bosnou a Hercegovinou a Kosovo predložilo žiadosť o členstvo v EÚ v decembri 2022.

PRÁVNY ZÁKLAD

- Hlava V Zmluvy o Európskej únii (ZEÚ): vonkajšia činnosť EÚ.
- Článok 207 Zmluvy o fungovaní Európskej únie (ZFEÚ): medzinárodné obchodné zmluvy.
- Článok 49 ZEÚ: kritériá žiadosti a členstva.

CIELE

Európska únia sa zameriava na podporu mieru, stability a hospodárskeho rozvoja na západnom Balkáne a otváranie vyhliadok na integráciu do EÚ.

SÚVISLOSTI

EÚ začala v roku 1999 proces stabilizácie a pridruženia (PSP), ktorý predstavuje rámec vzťahov medzi EÚ a krajinami v regióne, a pakt stability, čo je širšia iniciatíva, do ktorej sú zapojení všetci kľúčoví medzinárodní aktéri. Pakt stability bol v roku 2008 nahradený Radou pre regionálnu spoluprácu. Európska rada v roku 2003 v Solúne opätovne potvrdila, že všetky krajiny zapojené do procesu stabilizácie a pridruženia sú potenciálnymi kandidátmi na členstvo v EÚ. Táto „európska perspektíva“ bola opätovne potvrdená v stratégii Komisie pre západný Balkán z februára 2018 a vo vyhláseniach vydaných po nasledujúcich samitoch EÚ – západný Balkán.

NÁSTROJE

A. Proces stabilizácie a pridruženia (PSP)

PSP, ktorý sa začal v roku 1999, je strategickým rámcom podporujúcim postupné zblížovanie krajín západného Balkánu s EÚ. Vychádza z bilaterálnych zmluvných vzťahov, finančnej pomoci, politického dialógu, obchodných vzťahov a regionálnej spolupráce.

Zmluvné vzťahy majú podobu dohôd o stabilizácii a pridružení. Tieto dohody umožňujú politickú a hospodársku spoluprácu a zriadenie zón voľného obchodu s príslušnými krajinami. Každá dohoda o stabilizácii a pridružení vychádza zo spoločných demokratických zásad, dodržiavania ľudských práv a zásad právneho štátu a vytvára trvalé štruktúry spolupráce. Rada pre stabilizáciu a pridruženie, ktorá sa

schádza každý rok na ministerskej úrovni, dozerá na uplatňovanie a vykonávanie príslušnej dohody. Pomáha jej výbor pre stabilizáciu a pridruženie. Parlamentný výbor pre stabilizáciu a pridruženie – spoločný parlamentný výbor v prípade Severného Macedónska – zabezpečuje spoluprácu medzi parlamentmi krajín západného Balkánu a Európskym parlamentom.

Od nadobudnutia platnosti dohody o stabilizácii a pridružení s Kosovom v apríli 2016 sú takéto dohody v platnosti v prípade všetkých kandidátskych a potenciálnych kandidátskych krajín západného Balkánu. V prípade Kosova je dohoda o stabilizácii a pridružení uzatvorená výlučne na úrovni EÚ a členské štáty ju nemusia ratifikovať (päť členských štátov neuznáva Kosovo ako nezávislý štát). Obchod a s ním spojené aspekty dohôd o stabilizácii a pridružení sú zahrnuté v dočasných dohodách. Tie obvykle nadobúdajú platnosť rýchlo po podpise, keďže obchod je výlučnou právomocou EÚ.

B. Prístupový proces

Žiadatelia o členstvo v EÚ musia spĺňať kodanské politické kritériá (pozri informačný list o rozširovaní Únie [5.5.1](#)). Po uznaní za kandidáta krajina prechádza rozličnými fázami procesu tempom, ktoré do veľkej miery závisí od jej úsilia a pokroku, ktorý dosiahla.

Kandidátska krajina musí prijať a vykonávať všetky právne predpisy EÚ (acquis communautaire). Komisia podáva správu o pokroku vo svojich výročných správach o jednotlivých krajinách. Každé dôležité rozhodnutie od začatia rokovaní až po ich skončenie prijíma Rada jednomyselným súhlasom. Zmluvu o pristúpení musí schváliť Parlament a Rada pred tým, ako ju ratifikujú všetky zmluvné štáty vrátane prístupujúcej krajiny v príslušnom parlamentnom postupe alebo referende.

Kandidátske a potenciálne kandidátske krajiny dostávajú finančnú pomoc na vykonanie potrebných reforiem. Predvstupová pomoc EÚ sa od roku 2007 poskytuje cez jeden zlúčený nástroj: nástroj predvstupovej pomoci (IPA).

Väčšina kandidátskych a potenciálnych kandidátskych krajín sa môže podieľať aj na programoch EÚ.

C. Regionálna spolupráca

Európska integrácia a regionálna spolupráca sú úzko prepojené. Jedným z hlavných zámerov PSP je podnecovať krajiny regiónu k tomu, aby medzi sebou spolupracovali v rozličných oblastiach vrátane oblastí, ako je stíhanie za vojnové zločiny, otázky týkajúce sa hraníc, utečenci a boj proti organizovanej trestnej činnosti. Osobitná zložka nástroja IPA je určená na regionálnu spoluprácu a cezhraničné programy.

Rada pre regionálnu spoluprácu (RRS) so sídlom v Sarajeve vykonáva svoju činnosť v súlade s procesom spolupráce v juhovýchodnej Európe (SEECP). RRS sa zameriava na podporu európskych a euroatlantických ambícií krajín, ktoré nie sú členmi EÚ, a na rozvoj spolupráce v oblastiach, ako je hospodársky a sociálny rozvoj, energetika a infraštruktúra, spravodlivosť a vnútorné veci, bezpečnosť, budovanie ľudského kapitálu a parlamentné vzťahy. EÚ a mnohé jej jednotlivé členské štáty podporujú činnosť RRS a podieľajú sa na nej.

Ďalšou dôležitou regionálnou iniciatívou je Stredoeurópska dohoda o voľnom obchode. Okrem toho sa krajiny západného Balkánu podieľajú na niekoľkých regionálnych rámcoch.

D. Bezvízový styk

Možnosť cestovať do schengenského priestoru bez víz majú od decembra 2009 občania bývalej Juhoslovanskej republiky Macedónsko (teraz Severomacedónskej republiky), Čiernej Hory a Srbska a od novembra 2010 občania Albánska a Bosny a Hercegoviny. V januári 2012 sa začal dialóg o liberalizácii vízového režimu s Kosovom. V júli 2018 Komisia potvrdila, že Kosovo splnilo všetky kritériá. Po zdĺhavých medziinštitucionálnych rokovaní a záverečnom hlasovaní Európskeho parlamentu v apríli 2023 uplatňuje Kosovo od januára 2024 s krajinami schengenského priestoru bezvízový režim.

SÚČASNÝ STAV

A. Albánsko

Albánsko požiadalo o členstvo v EÚ 28. apríla 2009. Komisia v októbri 2013 jednoznačne odporučila, aby bol Albánsku udelený štatút kandidátskej krajiny na členstvo v EÚ, ktorý krajina v júni 2014 získala. Vzhľadom na pokrok Albánska Komisia opakovane odporučila začať prístupové rokovania. V júni 2018 Rada súhlasila s prípadným otvorením prístupových rokovaní s Albánskom v júni nasledujúceho roka za predpokladu, že budú splnené nevyhnutné podmienky. V marci 2020 sa Rada napokon rozhodla schváliť otvorenie prístupových rokovaní po splnení súboru podmienok. V júli 2020 Komisia predložila členským štátom návrh rokovacieho rámca, ktorý je prvým rámcem zohľadňujúcim revidovanú metodiku rozširovania o západný Balkán uverejnenú vo februári 2020. Prístupové rokovania s Albánskom a Severným Macedónskom, ktoré sa vedú spoločne na základe spoločného kladného odporúčania Komisie, sa formálne začali v júli 2022 po dlhých preťahoch, ktoré boli spôsobené najmä nezhodami medzi Severným Macedónskom a Bulharskom týkajúcimi sa identity, jazyka a histórie.

B. Bosna a Hercegovina

Hoci dohoda o stabilizácii a pridružení bola s Bosnou a Hercegovinou prerokovaná a podpísaná v júni 2008, jej vstup do platnosti bol pozastavený, a to najmä preto, že krajina nevykonala dôležité rozhodnutie Európskeho súdu pre ľudské práva. Nový prístup EÚ k tejto krajine, ktorý sa viac zamerá na správu hospodárskych záležitostí, umožnil, aby dlho očakávaná dohoda o stabilizácii a pridružení nadobudla platnosť 1. júna 2015. Krajina predložila žiadosť o členstvo 15. februára 2016. V máji 2019 Komisia uverejnila svoje stanovisko so zoznamom 14 kľúčových priorít, ktoré musí Bosna a Hercegovina splniť, ak chce začať prístupové rokovania. Ich súčasťou bolo zabezpečenie riadneho fungovania Parlamentného výboru pre stabilizáciu a pridružení, ktorý predstavuje parlamentný rozmer dohody o stabilizácii a pridružení (kľúčová priorita 3). V dňoch 30. a 31. októbra 2023, takmer osem rokov po prvom neúspešnom zasadnutí Parlamentného výboru pre stabilizáciu a pridružení v novembri 2015, sa v Sarajeve úspešne uskutočnilo tretie plnohodnotné zasadnutie tohto výboru medzi EÚ a Bosnou a Hercegovinou. V nadväznosti na to Komisia vo

svojej správe o Bosne a Hercegovine v roku 2023 dospela k záveru, že kľúčová priorita 3 bola splnená. V dôsledku ruskej útočnej vojny proti Ukrajine a rozhodnutia EÚ z júna 2022 udeliť Moldavsku a Ukrajine štatút kandidátskej krajiny sa Európska rada v decembri 2022 rozhodla udeliť štatút kandidátskej krajiny aj Bosne a Hercegovine. Prístupové rokovania s Bosnou a Hercegovinou sa formálne začali v marci 2024 na základe kladného odporúčania Komisie vydaného začiatkom toho istého mesiaca.

C. Severomacedónska republika

Bývalá Juhoslovanská republika Macedónsko (teraz Severomacedónska republika) požiadala o členstvo v EÚ v marci 2004 a štatút kandidátskej krajiny jej bol udelený v decembri 2005. Krajina však mnoho rokov nebola schopná otvoriť prístupové rokovania, najmä z dôvodu sporu s Gréckom týkajúceho sa používania názvu „Macedónsko“. Tento spor bol úspešne vyriešený Dohodou z Prespy o novom názve tejto krajiny – Severomacedónska republika alebo stručnejšie Severné Macedónsko, ktorá nadobudla platnosť vo februári 2019. Od roku 2009 Komisia s neochvejnou podporou Európskeho parlamentu sústavne odporúčala otvoriť prístupové rokovania. V júni 2018 Rada schválila prípadné otvorenie prístupových rokovaní so Severným Macedónskom v júni 2019 za predpokladu, že budú splnené nevyhnutné podmienky. V marci 2020 sa Rada napokon rozhodla schváliť otvorenie prístupových rokovaní bez toho, aby stanovila ďalšie podmienky. Komisia v júli 2020 predložila členským štátom návrh rokovacieho rámca – prvého, ktorý zohľadňuje „revidovanú metodiku rozširovania o západný Balkán“. Prístupové rokovania so Severným Macedónskom a s Albánskom, ktoré sa vedú spoločne na základe spoločného kladného odporúčania Komisie, sa formálne začali v júli 2022 po dlhých prieťahoch, ktoré boli spôsobené najmä nezhodami medzi Severným Macedónskom a Bulharskom týkajúcimi sa identity, jazyka a histórie.

D. Kosovo

Kosovo je potenciálnym kandidátom na vstup do EÚ. Vo februári 2008 jednostranne vyhlásilo svoju nezávislosť. Päť členských štátov EÚ (Cyprus, Grécko, Rumunsko, Slovensko a Španielsko), dve krajiny regiónu (Srbsko a Bosna a Hercegovina), traja „noví žiadatelia“ (Gruzínsko, Moldavsko a Ukrajina) a dvaja stáli členovia Bezpečnostnej rady OSN (Čína a Ruská federácia) nezávislosť Kosova neuznali. V júli 2018, šesť rokov po vydaní plánu liberalizácie vízového režimu, Komisia potvrdila, že Kosovo splnilo všetky kritériá. Po zdĺhavých medziinštitucionálnych rokovaníach a záverečnom hlasovaní Európskeho parlamentu v apríli 2023 uplatňuje Kosovo od januára 2024 s krajinami schengenského priestoru bezvízový režim. Po dosiahnutí prelomovej dohody o normalizácii vzťahov medzi Belehradom a Prištinou v apríli 2013 (dohoda z Bruselu) Európska rada v júni 2013 rozhodla o začatí rokovaní s Kosovom o dohode o stabilizácii a pridružení, ktorá nadobudla platnosť 1. apríla 2016. Budúca integrácia Kosova do EÚ je rovnako ako v prípade Srbska stále úzko spätá s dialógom medzi Kosovom a Srbskom, ktorý sprostredkúva EÚ a ktorý by mal viesť k právne záväznej komplexnej dohode o normalizácii vzájomných vzťahov. Kosovo (rovnako ako Srbsko) musí zintenzívniť svoje úsilie o plnenie záväzkov vyplývajúcich z prepracovanej dohody zo začiatku roka 2023, čo má viesť k obnoveniu pozastaveného dialógu.

E. Čierna Hora

Čierna Hora, ktorá získala nezávislosť v roku 2006, požiadala o členstvo v EÚ v decembri 2008. Štatút kandidátskej krajiny získala v decembri 2010 a prístupové rokovania sa začali v júni 2012. V súlade s novým prístupom EÚ k prístupovému procesu sa o kľúčových kapitolách týkajúcich sa právneho štátu – kapitole 23 o reforme súdnictva a základných právach a kapitole 24 o spravodlivosti, slobode a bezpečnosti – začalo rokovať v ranom štádiu rokovaní v decembri 2013. Do dnešného dňa sa otvorilo všetkých 33 preverovaných rokovacích kapitol, z ktorých boli predbežne uzavreté len tri. Posledná zostávajúca kľúčová kapitola (politika hospodárskej súťaže) sa otvorila v júni 2020. Politické otrasy a nestabilita v Čiernej Hore však v posledných rokoch viedli k zastaveniu procesu integrácie do EÚ.

F. Srbsko

Srbsko predložilo žiadosť o členstvo v EÚ v decembri 2009 a v marci 2012 získalo štatút kandidátskej krajiny po tom, ako Belehrad a Priština dosiahli dohodu o regionálnom zastúpení Kosova. Prístupové rokovania sa oficiálne začali 21. januára 2014. V decembri 2015 sa otvorili prvé dve kapitoly vrátane kapitoly o normalizácii vzťahov s Kosovom. Kľúčové kapitoly týkajúce sa právneho štátu – kapitoly 23 a 24 – sa otvorili 18. júla 2016. K dnešnému dňu bolo otvorených 22 z 35 rokovacích kapitol, z ktorých dve boli predbežne uzavreté. Štyri kapitoly tvoriace štvrtý blok – venovaný zelenej agende a udržateľnej prepojenosti – boli otvorené v decembri 2021 po dvojročnom období, počas ktorého nebola otvorená žiadna nová kapitola. Odvtedy neboli otvorené žiadne nové kapitoly ani bloky. Budúca integrácia Srbska do EÚ je rovnako ako v prípade Kosova stále úzko spätá s dialógom medzi Srbskom a Kosovom, ktorý sprostredkúva EÚ a ktorý by mal viesť k právne záväznej komplexnej dohode o normalizácii vzájomných vzťahov. Srbsko (rovnako ako Kosovo) musí zintenzívniť svoje úsilie o plnenie záväzkov vyplývajúcich z prepracovanej dohody zo začiatku roka 2023, čo má viesť k obnoveniu pozastaveného dialógu.

ÚLOHA EURÓPSKEHO PARLAMENTU

Parlament je v plnej miere zapojený do PSP a jeho súhlas je potrebný na uzatvorenie všetkých dohôd o stabilizácii a pridružení (článok 218 ods. 6 ZFEÚ). Musí tiež vysloviť súhlas s každým novým pristúpením do EÚ (článok 49 ZEÚ). Okrem toho svojimi rozpočtovými právomocami priamo ovplyvňuje výšku súm vyčleňovaných na nástroj IPA. Výbor Európskeho parlamentu pre zahraničné veci vymenúva stálych spravodajcov pre všetky kandidátske a potenciálne kandidátske krajiny. Parlament vyjadruje svoje pozície k rozširovaniu v podobe každoročných uznesení, ktorými reaguje na najnovšie výročné správy Komisie o jednotlivých krajinách.

V júni 2020 v nadväznosti na samit EÚ – západný Balkán v Záhrebe (ktorý sa konal online) Parlament vydal aj súbor odporúčaní týkajúcich sa západného Balkánu. Dňa 23. novembra 2022 prijal ďalšie odporúčania k novej stratégii EÚ pre rozširovanie vrátane uzavretia rokovaní s prístupovými krajinami najneskôr do konca súčasného desaťročia. Dňa 29. februára 2024 prijal uznesenie o prehĺbení integrácie EÚ s ohľadom na budúce rozšírenie.

Parlament tiež udržiava dvojstranné vzťahy s parlamentmi krajín západného Balkánu prostredníctvom svojich delegácií, ktoré sa pravidelne, zvyčajne dvakrát ročne, stretávajú s partnermi z krajín západného Balkánu, aby prerokovali otázky týkajúce sa procesu stabilizácie a pridruženia a procesu pristúpenia k EÚ. Parlament dohliada na väčšinu volieb v šiestich krajinách západného Balkánu, ak o to požiadajú, pričom pozorovateľom volieb už bol vo všetkých z nich. Vypracoval tiež súbor činností a programov v oblasti parlamentnej demokracie a budovania kapacít, ktoré sú prispôbivé potrebám partnerských parlamentov zo západného Balkánu. V posledných rokoch Parlament taktiež napomáha zblížovanie medzi politickými stranami v Severnom Macedónsku a v Srbsku.

André De Munter
04/2024